

# СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

Филолошко-уметнички факултет Крагујевац  
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ  
Зборник радова са XIII међународног научног скупа  
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу  
(26–27. X 2018)

Књига II

## БЕБЕ

### *Уређивачки одбор*

- Mr Зоран Комадина, редовни професор (декан)  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Милош Ковачевић, редовни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Драган Бошковић, редовни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Бранка Радовић, редовни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Јелена Атанасијевић, ванредни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Анђелка Пејовић, редовни професор  
*Филолошки факултет, Београд*
- Др Владимир Поломац, ванредни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Никола Бубања, ванредни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Часлав Николић, ванредни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Катарина Мелић, редовни професор  
*Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац*
- Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор  
*Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија*
- Др Ала Татаренко, ванредни професор  
*Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина*
- Др Зринка Блажевић, ванредни професор  
*Филозофски факултет, Загреб, Хрватска*
- Др Миланка Бабић, редовни професор  
*Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина*
- Др Михај Радан, редовни професор  
*Факултет за историју, филологију и теологију, Темшивар, Румунија*
- Др Димка Савова, редовни професор  
*Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска*
- Др Јелица Стојановић, редовни професор  
*Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора*

### *Уредници*

- Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)  
Др Часлав Николић, ванредни професор

### *Рецензенти*

- Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)  
Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)  
Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)  
Др Богуслав Зиелински, редовни професор (Познањ, Пољска)  
Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)  
Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)  
Др Ала Татаренко, ванредни професор (Лавов, Украјина)

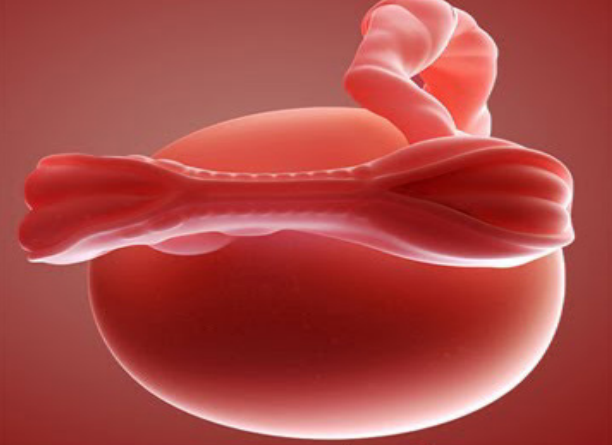
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ  
Зборник радова са XIII међународног научног скупа  
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу  
(26–27. X 2018)

Књига II

**БЕБЕ**

Уредници  
Проф. др Драган Бошковић  
Проф. др Часлав Николић

Крагујевац, 2019.



## САДРЖАЈ

О КЊИЖЕВНОКУЛТУРОЛОШКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА  
СА XIII МЕЂУНАРОДНОГ НАУЧНОГ СКУПА  
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ / 7

*Драгана Б. ВУКИЋЕВИЋ*  
ШТА СЕ УПИСИВАЛО У ЗНАК „БЕБА“? / 15

*Сашиа Ж. РАДОВАНОВИЋ*  
ПРАВРЛИНА, ДЕЦА И НЕБЕСКО ЦАРСТВО: ХРИШЋАНСКА  
ВЕРА КАО ПРАКСА У НИЧЕОВОМ ТУМАЧЕЊУ / 27

*Јован М. ЛАЗАРЕВИЋ*  
„ЗАИСТА ВАМ КАЖЕМ, АКО СЕ НЕ ОБРАТИТЕ И НЕ БУДЕТЕ КАО  
ДЕЦА НЕЋЕТЕ УЋИ У ЦАРСТВО НЕБЕСКО” (МТ 18, 3–4) / 35

*Биљана Ђ. ĐORIĆ FRANCUSKI*  
PLAVA BEBA = GOSPODAR VASELJENE / 43

*Сања В. ГОЛИЈАНИН ЕЛЕЗ*  
ИЛУМИНАЦИЈА МИТА О ПОНОВНОМ РОЂЕЊУ КАО  
ЕСТЕТИЧКО-ОНТОЛОШКА ДИНАМИКА ХЕРМЕНЕУТИЧКЕ  
ПАРАДИГМЕ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ – ОД АРКАДИЈСКОГ  
ПОЧЕЛА ДО РЕЛИГИОЗНОГ ПРОФЕТИЗМА И ЕСХАТОЛОШКОГ  
ГОВОРА УТОПИЈСКЕ ДИХОТОМИЈЕ / 51

*Светилана М. РАЈИЧИЋ ПЕРИЋ*  
ИДЕНТИТЕТ БЕБЕ ИКС У ДИСТОПИЈАМА И ПЕРФОРМАНСУ / 73

*Зоран А. ПОЊАВИЋ*  
ПРАВНИ СТАТУС ЗАЧЕТОГ ДЕТЕТА / 85

*Драган Б. БОШКОВИЋ*  
БЕБЕ: АБОРТУС ХУМАНИТЕТА / 97

*Никола М. БУБАЊА*  
АУТОМАТИЗОВАНО ЗВЕЗДАНО ОПСЕРВАЦИОНО  
ВОЗИЛО И ДРУГЕ БЕБЕ / 111

*Александар Б. НЕДЕЉКОВИЋ*  
КИБОРГИЗАЦИЈА, КЛОНИРАЊЕ, ГЕНЕТСКИ ИНЖЕЊЕРИНГ  
И МУТАНТИ У КЊИЖЕВНОСТИ И СТВАРНОСТИ / 119

*Марија В. ЛОЈАНИЦА*  
ПОПУЛАРНА СЕМИОТИКА: БЕБЕ У АМЕРИЧКОЈ КРАТКОЈ ПРОЗИ / 129

*Биљана Р. ВЛАШКОВИЋ ИЛИЋ*  
СЛУШКИЊЕ И СУПРУГЕ У ТЕОРИЈСКОМ  
МОДЕЛУ ЖРТВЕ МАРГАРЕТ ЕТВУД / 139

*Јелена Н. АРСЕНИЈЕВИЋ МИТРИЋ*  
ОДГОЈ ДУШЕ У РОМАНИМА Џ. М. КУЦИЈА:  
ИСУСОВО ДЕТИЊСТВО И ИСУСОВО ШКОЛОВАЊЕ / 149

*Јасмина М. АХМЕТАГИЋ*

КРИЗА АДОЛЕСЦЕНЦИЈЕ И(ЛИ) КРИЗА  
ХУМАНИТЕТА: ЛОВАЦ У ЖИТУ / 161

*Никола Р. БЈЕЛИЋ*

БЕБА У САВРЕМЕНОЈ ФРАНЦУСКОЈ  
КЊИЖЕВНОСТИ: МАРИ ДАРЈЕСЕК / 173

*Славица О. ГАРОЊА РАДОВАНАЦ*

ЧЕДО ПРЕНЕЈАКО – МОТИВ ВАНБРАЧНОГ ДЕТЕТА  
У СРПСКОЈ НАРОДНОЈ ЛИРСКОЈ ПЕСМИ И БАЛАДИ / 183

*Лидија Д. ДЕЛИЋ*

„НА НОЖУ ЈЕ ЧЕДО ИЗВАДИО“:  
КОНТРОВЕРЗНИ СТАТУС БЕБЕ У УСМЕНОМ ФОЛКЛОРУ / 193

*Драгољуб Ж. ПЕРИЋ*

ВАМПИРОВИЋ: ТРАНСФОРМАЦИЈЕ ФОЛКЛОРНИХ ПРЕСТАВА  
О ВАМПИРОВОМ ДЕТЕТУ У ПРИПОВЕТКАМА ВУКА ВРЧЕВИЋА,  
МОМЧИЛА НАСТАСИЈЕВИЋА И ИВАНА ПАВИЋА / 205

*Ђорђе М. ЂУРЂЕВИЋ*

О РАСТУ ПОСЛЕ СМРТИ: ОДНОС АНЂЕЛА СМРТИ И  
УМИРУЋЕГ ДЕТЕТА У АНДЕРСЕНОВОЈ БАЈЦИ АНЂЕО / 217

*Анка Ж. СИМИЋ*

РОЂЕЊЕ КАО МЕСТО ПОЧЕТКА СРПСКЕ  
СРЕДЊОВЕКОВНЕ ХАГИОГРАФИЈЕ / 225

*Ана С. ЖИВКОВИЋ*

МОТИВ ЕМБРИОНА И МРТВОГ ДЕТЕТА У  
ПЕСНИШТВУ ЈОВАНА СУБОТИЋА / 231

*Александра П. СТЕВАНОВИЋ*

ПРИВИД ЗАЧЕЋА: ТЕХНОЛОГИЈА ЖИВОТА  
У РОМАНУ ВАЛГ Б. ВОНГАРА / 239

*Јована П. СТЕВАНОВИЋ*

БИОЕТИКА РАЂАЊА У РОМАНУ РАКИ Б. ВОНГАРА И  
ДРАМИ БРЗИНА ТАМЕ СТОЈАНА СТИВА ТЕШИЋА / 253

*Јелена М. ТОДОРОВИЋ ВАСИЋ*

ЕУРИПИДОВА МЕДЕЈА И ЊЕНА ДЕЦА / 263

*Јована М. КОПАЊА и Анђелије Д. СИМИЋ*

(ПРЕ)НАТАЛНО ЧУДО И ЧУДЕСНО РОЂЕЊЕ / 273

*Дина М. ЛИПЈАНКИЋ*

УМЕТНИКОВЕ БЕБЕ ИЛИ РЕШЕЊЕ ПАРАДОКСА / 283

*Tomislav M. PAVLOVIĆ*

VRLI NOVI SVET U ROMANU MRTVE BEBE MARTINA EJMISA / 299

*Boško B. FRANCUSKI i Biljana Đ. ĐORIĆ FRANCUSKI*

КАКО SE PREZIVA OVA BEBA? KULTUROLOŠKA ANALIZA  
SRPSKIH I BRITANSKIH PREZIMENA / 309

*Драган Б. БАБИЋ*

ОЧЕВИ И ДЕЦА ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА У ПРОЗИ  
МИЛОША ЦРЊАНСКОГ И ЕРНЕСТА ХЕМИНГВЕЈА / 317

*Данијела М. ЈАЊИЋ*

ТАЈНА УМЕТНИКОВОГ РОЂЕЊА У  
КЊИЗИ О МИКЕЛАНЂЕЛУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 327

*Часлав В. НИКОЛИЋ*

ЧИЈА ЈЕ БЕБА 20. ВЕК? ПАТОЛОШКА ПЕРСПЕКТИВА У  
РОМАНУ О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 335

*Оља С. ВАСИЛЕВА*

„МАШАЛАХ, МАШАЛАХ! НЕ БУДИ МУ УРОКА!” ИЛИ  
ПРИЧА О ВЕЗИРОВОМ СЛОНУ ИВЕ АНДРИЋА / 347

*Марија М. ШЉУКИЋ*

СТАСАВАЊЕ ДЕЧАКА ЛАЗАРА У СВЕТ ОДРАСЛИХ  
У „ПРИЧАМА О ДЕЦИ” ИВЕ АНДРИЋА / 357

*Милица М. АЛЕКСИЋ*

РОДИТЕЉСТВО У РОМАНУ ГОСПОЂИЦА ИВЕ АНДРИЋА / 367

*Јасмина А. ТЕОДОРОВИЋ*

ПРОСТОРИ АЗИЛА И ДИСЦИПЛИНСКИ ПОРЕДАК:  
РАЂАЊЕ ПСИХИЈАТРИЈСКЕ МОЋИ / 375

*Милена Р. НЕШИЋ ПАВКОВИЋ*

БИТИ ДЕТЕ ПОСЛЕ ХОЛОКАУСТА ЈЕ (НЕ)ДОПУСТИВО?! / 391

*Мирјана М. СЕКУЛИЋ и Светлана В. СТЕВАНОВИЋ*

ДЕЦА ЕРНАНА КОРТЕСА – ИДЕНТИТЕТ МЕКСИКА / 399

*Ксенија М. ВРАНЕШ*

КОРТАСАРОВЕ БЕБЕ: РОКАМАДУР И МАНУЕЛ / 413

*Сара М. СИМИЋ*

СВЕТ ОДРАСЛИХ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ НАРАТОРА-ДЕТЕТА  
НА ПРИМЕРИМА РОМАНА ЖИВОТ ЈЕ ПРЕД ТОБОМ РОМЕНА ГАРИЈА  
(ЕМИЛА АЖАРА) И ЛИМЕНИ ДОБОШ ГИНТЕРА ГРАСА / 423

*Станислав М. ТОМИЋ*

НЕКЕ ФИЛОСОФСKE, СОЦИОЛОШКЕ И ТЕОЛОШКЕ  
РЕФЛЕКСИЈЕ О МОТИВУ ЧЕДОМОРСТВА У РОМАНУ  
КНУТА ХАМСУНА ПЛОДОВИ ЗЕМЉЕ / 433

*Нађаша П. РАКИЋ*

ТОМАС БЕРНХАРД – РАЂАЊЕ ЈЕ ЗЛОЧИН ПРВОГ РЕДА / 443

*Бранка Б. ОГЊАНОВИЋ*

РОЂЕЊЕ И СМРТ У ДРАМИ БОЛЕСТ ИЛИ МОДЕРНЕ  
ЖЕНЕ ЕЛФРИДЕ ЈЕЛИНЕК / 453

*Нађаша З. АНТОНИЈЕВИЋ*

ПОТОМСТВО КАО КАЗНА У РОМАНУ ПЕТО ДЕТЕ ДОРИС ЛЕСИНГ  
И ДРАМИ РИЧАРД ТРЕЋИ ВИЛИЈЕМА ШЕКСПИРА / 463

*Ана М. СИТАРИЦА и Миљан Д. МИЉКОВИЋ*  
СИМБОЛИКА БЕБЕ У ДРАМИ ПЕПЕО ПЕПЕЛУ  
ХАРОЛДА ПИНТЕРА / 477

*Никола М. ПОПОВИЋ*  
ДРАМА ОДРАСТАЊА У КЊИЗИ СОФИЈА СЕ УВЕК  
ОБЛАЧИ У ЦРНО ПАОЛА КОЊЕТИЈА / 489

*Снежана М. МИЛОСАВЉЕВИЋ МИЛИЋ и Радослав Љ. ЕРАКОВИЋ*  
У ПОТРАЗИ ЗА НАЈМЛАЂИМ ЈУНАЦИМА СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ / 499

*Маја Ј. МЕДАН*  
ПОТРАГА ЗА ИЗГУБЉЕНИМ ДЕТИЊСТВОМ:  
МИЛАН ДЕДИНАЦ И АРТУР РЕМБО / 511

*Александра Д. МАТИЋ*  
(ПО)РАЂАЊЕ ЧОВЕКА, ЦИВИЛИЗАЦИЈЕ, ЈЕЗИКА У  
ДАНУ ШЕСТОМ РАСТКА ПЕТРОВИЋА / 525

*Нашаша С. ДРАКУЛИЋ*  
СИМБОЛИКА РАЂАЊА У РОМАНУ ДАН  
ШЕСТИ РАСТКА ПЕТРОВИЋА / 533

*Миломир М. ГАВРИЛОВИЋ*  
„НЕИСКУШАНО КАД ХОЋЕ ИСКУСТВО” – ОНТОЛОШКО ОПРАВДАЊЕ  
ПОСТОЈАЊА НЕРОЂЕНИХ У ЈЕЗИКУ И ПОЕЗИЈИ / 541

*Емина С. ПЕРИЋ КОМНЕНОВИЋ*  
ФЕТУС И РЕПРОДУКЦИЈА СМРТИ У РОМАНУ  
ВЕРЕ И ЗАВЕРЕ АЛЕКСАНДРА ТИШМЕ / 553

*Соња В. ВЕСЕЛИНОВИЋ и Соња М. МИЛАНОВИЋ*  
ТАЈНА РОЂЕЊА: МОТИВ ТРУДНОЋЕ И ПОРОЂАЈА КОД  
САВРЕМЕНИХ СРПСКИХ ПЕСНИКИЊА / 563

*Јелена С. МЛАДЕНОВИЋ*  
ИСКУСТВО МАЈЧИНСТВА У ПОСТЕЉИЦИ ОЛИВЕРЕ НЕДЕЉКОВИЋ / 577

*Павле Ђ. БОТИЋ*  
ХРИСТОЛИКОСТ ДУШЕ ДЕЧЈЕ / 583

*Анкица М. ВУЧКОВИЋ*  
„ТРАЖИМ ПУНО ПОШТОВАЊЕ ЗА ГРАЂАНЕ РАСТОМ МАЊЕ”  
– ПОЗИТИВНА ОНТОЛОГИЈА ДЕТИЊСТВА У КУЛТУРИ  
И УМЕТНОСТИ ДРУГЕ ПОЛОВИНЕ 20. ВЕКА / 591

*Душан Р. ЖИВКОВИЋ*  
СТИЛСКЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ УСПАВАНКЕ / 605

*Милош С. ЈОЦИЋ*  
ЕЗОТЕРИЈА РОЂЕЊА: РОЂЕЊЕ, РАЗВИТАК И  
СМРТ У ИНТЕРМЕДИЈАЛНИМ КЊИЖЕВНИМ  
ДЕЛИМА ВЛАДАНА РАДОВАНОВИЋА / 617

*Владимир Б. ПЕРИЋ*  
ПОВРАТАК НА ПОЧЕТАК: ОНТОЛОГИЈА СИМУЛИРАЈУЋЕГ  
РЕВЕРЗИБИЛИТЕТА У ДИЈАЛЕКТИЧКИМ  
ОДНОСИМА ДАДА-СВЕТ / БЕБА-МАЈКА / 627



*Милан Б. ГРОМОВИЋ*

ЧЕДОМОРСТВО КАО УЗРОК ДУХОВНОГ ПРЕОБРАЖАЈА ГЛАВНОГ  
ЈУНАКА У РОМАНУ *ЛУТАЈУЋИ БОКЕЉ* НИКОЛЕ МАЛОВИЋА / 637

*Нина Б. МАРКОВИЋ*

ИДЕЈА О ПУТОВАЊУ ДУШЕ У РОМАНУ *САВРШЕНО*  
*СЕЋАЊЕ НА СМРТ* РАДОСЛАВА ПЕТКОВИЋА / 649

Миломир М. ГАВРИЛОВИЋ<sup>1</sup>

Универзитет у Крагујевцу

Филолошко-уметнички факултет

Центар за проучавање језика и књижевности

## „НЕИСКУШАНО КАД ХОЋЕ ИСКУСТВО” – ОНТОЛОШКО ОПРАВДАЊЕ ПОСТОЈАЊА НЕРОЂЕНИХ У ЈЕЗИКУ И ПОЕЗИЈИ<sup>2</sup>

У раду се приступа проблему онтолошког оправдања за постојање нерођених у језику, као и у књижевном тексту који представља медијум језичке и естетске реакције на непостојање нерођених у фактицитету. На трагу Хајдегерових учења о постојању бића у језику, самим тим и у књижевном тексту, и Гадамеровог разумевања теорије евиденције, односно, његових ставова у којима указује да уметност и књижевност воде до истине, и да приказују истинитост бића и света – тумаче се песме неколиких аутора (Х. Л. Борхес, И. В. Лалић, М. Настасијевић, С. Раичковић, Д. Максимовић, Т. С. Елиот) у којима се појављује мотив нерођених, или његове семантичке алтернације. У раду су представљена три истакнута начина на које се семантички и симболички обликује мотив нерођених у поетском тексту.

*Кључне речи:* нерођени, биће, постојање, истина, језик, поезија, фактицитет, фикција, оправдање постојања

### 1.

Иако се у песми „Марина” Т. С. Елиота не појављује фигура нерођеног, ова песма је значајна јер се у њој приказује неочекивани сусрет родитеља и детета, и препознавање ћерке од стране оца. Самим тим, представљено је и ново (или поновно) стварање бића (како у свести лирског субјекта, тако и, консеквентно, у језику), које се онтолошки оправдава природом самог језика у којем се биће, у овом случају, ћерка коју је лирски субјект сматрао преминулом, обзнањује. Глас лирског субјекта је одређен катарзичним ослобођењем након постављеног препознавања које је иницирано кроз поновно отелотворење фигуре детета у језику, односно, у песми, уз прегнантни емотивни набој који одликује покушај онтолошког оправдања поновног стварања ћерке у језику.

Два су (истакнута) подтекста ове песме. Први је везан за мит о Хераклу, односно за одсудни тренутак његове митске биографије у којем долази свести након убиства своје жене и деце.<sup>3</sup> Други, значајнији, подтекст, из дубине културног сећања дозива Перикла,<sup>4</sup> који се буди из коме након што препознаје глас своје

1 gasha88gm@gmail.com

2 Овај рад је део истраживања која се врше у оквиру пројекта 178018 *Друшћивене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир*, који финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије.

3 „Ironically enough, Eliot derived the epigraph of the poem from Seneca’s Hercules Furens: ‘What is this place, what country, what region of the world?’ This is the exclamation of Hercules in the play, as he regains sanity from his fit of madness in which he has killed his wife and children” (Shrestha, Roma. Marina by T. S. Eliot: Critical Analysis. *Bachelorandmaster.com*. September 2017. Proquest. 25. 5. 2019.)

4 „The context designated in the title is that of Pericles’ reunion with his lost daughter Marina in Shakespeare’s *Pericles*. [...] Marina was born at sea, was thought to have been murdered, but reunited

кћери Марине, иако је до тог тренутка био убеђен да је она мртва. Две учитане ситуације типолошки су блиске, али су одређене потпуно различитим емотивним набојем и потенцијалним трагичким исходом. Хераклу припадају очај и пад, а Периклу спокојно сазнање и претпостављени мир. Лирски субјект Елиотове песме никако није независан од утиска који у њега читавају два истакнута искуства реферисаних традицијских фигура, и његово испољавање се налази на размеђи два емотивна регистра, крећући се првенствено ка Периклеовом осећајном набоју, и преовлађујућем оптимистичком тону. Контрапункт изазван гласом и осећањима Хераклеовим је пре свега актуелизован не би ли значајем и пуноћом била истакнута Периклова позиција у коју лирски субјект децидно одабира да се транспонује. Лирски гласови ове песме (лирски субјект, Херакле, Перикле) директно обликују једни друге, мада је тај однос унеколико и устројен тиме што се два гласа која припадају подтекстуалном контексту уливају у јединствен, заједнички, који припада субјекту песме. Два традицијска гласа, преко лирског субјекта, односно преко транспонована сопственог искуства у говор и искуство лирског субјекта, заправо су „најснажније потврдили своју бесмртност” (Елиот 1963: 34), самим тим, осигурана је обнова емотивног и семантичког наноса искустава из којих проговарају, као што је, актуелизовањем два гласа из дубине колективне традицијске запитаности, потврђена постојана вредност искуства лирског субјекта. Са изненадном појавом ћерке у Елиотовом поетском тексту, Хераклово искуство, заједно са стиховима који опомињу на његово лудило, беду, злочин, и, свакако, свеприсутни печат смрти, посустаје, док се Периклеово, оптимистичко, срећно, истиче.

Лирски субјект не само да сазнаје за постојање једне егзистенције блиске својој, него се, у том тренутку, суштински обликује око могућности постојања препознатог бића и сопственог самоодређења у односу на њега. Мисао лирског субјекта је напрегнута: готово у магновењу, смењују се корозивно присуство смрти, упитаност о постојању кћери које се премеће у уверење у њену постојаност, и њен опис који допире и до телесног и до метафизичког, врхунећи, привидно, кроз аналогију женског лика и брода. Лирски субјект ове песме успева да досегне катарзичко искуство градећи истакнуту параболу о стварању и о онтологији створеног, која се преобликује у оправдање и мотивације поновног чина стварања које се одиграва у језику и даривања постојања бићу:

„Ја сам то створио, ја сам заборавио  
И сећам се.  
[...]  
Створио то не знајући, полусвесно, незнано, своје,  
[...]  
Тај облик, то лице, тај живот  
Живљен да се живи у једном свету времена ван мене; пусти  
Да одрекнем се свог живота за тај живот, говора свог за то неизречено,  
Пробуђено, отворене усне, наду, нове бродове.” (Елиот 1978: 110)

Није директно откривено шта је оно што је створено у овој песми (брод, особа, лирска свест која их замишља). Међутим, кроз узајамно преобликовање два мотива, женског детета и брода, а заправо кроз обликовање саме фигуре лирског субјекта у односу на ова два мотива, пре свега је истакнута моћ језика

---

to her father in an unexpected manner” (Shrestha, Roma. Marina by T. S. Eliot: Critical Analysis. *Bachelorandmaster.com*. September 2017. Proquest. 25. 5. 2019.)

у којем је освојено постојање замишљеног, или замишљених, бића. Оно што је створено, што је препознато, из простора непостојања, из неизрецивог, прелази у језик, у песму и у постојање.

Песма и језик су првенствене равни у којима егзистенцију осваја Марина. Истакнут је чин поновног отелотворења, односно парадоксалног стварања које зазива размену моћи говора за исказивање неизрецивог. Оправдање постојања фиктивног бића се не доводи у питање. Језик, у најсрећнијим тренуцима његове песничке употребе, има могућност да осигура постојање бићу, које израња из неизрецивог у изрециво. Управо из тог неизрецивог, милошћу оног који проговара – и који у том тренутку, преплићући два традицијска гласа са својим, живи „у ономе што није искључиво садашњост, већ садашњи тренутак прошлости” (Елиот 1963: 42), и постаје свестан „не онога што је мртво, већ онога што живи” (Елиот 1963: 42) – настаје Марина. Њено постојање је потврђено како на језичком, тако и на симболичком, а свакако и на традицијском плану. Коначни обрт је постављен: освојивши у језику постојање своје кћери, али и своје, лирски субјект заправо допушта да замишљени трошни брод буде његова симболичка репрезентација, док постављена аналогија подразумева да његова препозната, у језику отелотворена ћерка, постане персонификација пробуђеног света и активне природе. Марина се враћа из света мртвих, односно, као што подтекст песме открива, поново се рађа у Периклеовој свести када му се обзнањује. Међутим, она се рађа и у свести лирског субјекта, који никада до краја не преузима Периклеов лик и глас, већ тек кроз аналогију са његовим искуством, допире до постојања *соистивене* кћери. Превасходно, њено поновно освојено постојање је потврђено на плану језика, потом и у песми. Елиот недвосмислено истиче – језик омогућује постојање бићу, а лирски глас ове песме управо у језику проналази доказ постојања своје кћери. Њено постојање је, барем у овој песми, *истина*.

## 2.

Постојање бића у језику, самим тим и у књижевном тексту, потражује филозофско и теоријско оправдање, које је неопходно и за нестабилно утемељење истинитости онога што је представљено у поезији. Тек сложени теоријски концепт може дискурзивно дозволити да Марина, или неко друго биће, не само постоји у језику већ и да је њено постојање у поезији истинито. Мартин Хајдегер, у знаменитом есеју „Хелдерлин и суштина поезије”, указује на то да је „човек [...] онај који јесте управо у потврђивању властитог постојања” (1982: 132–133). То *потврђивање* се одиграва у језику, и односи се не само на властито потврђивање, већ и на оно које се тиче других, односно, сваког *бића*. Језик, према Хајдегеру, „има за задатак да у делу обелодани и очува бивствујуће као такво” (1982: 133), односно, захваљујући језику „човек има могућност да егзистује на историјски начин” (1982: 134). Међутим, историјска егзистенција није од примарног значаја, већ је од прворазредне вредности онтолошко постојање човека, и оправдање тог постојања, које се испољава као истина у књижевном делу, и то посредством именовања бића, односно, отелотворења бића у језику. „То именовање не почиња на давању имена нечему што је раније већ било познато – бивствујуће бива наименовано тек тиме што песник казује битну реч. На тај начин, бивствујуће постаје познато као бивствујуће. *Поезија је успановљавање бића пуштем речи* [истакао М.Г.]” (Хајдегер 1982: 138). Дакле, тек кад песник установи, односно *изговори* биће, било оно властито или не, биће је онтолошки засновано, створено, и

та егзистенција је установљена у језику, и у тексту песме, односно, у књижевном тексту. Постојање бића, дакле, истинито је јер је остварено у песми, која постаје медијум истине – „песма је истинита јер се у њој догађа истина” (Квас 2011: 22).<sup>5</sup> Са тим ставовима се унеколико слаже и Ханс Георг Гадамер, указујући, у есеју „Песништво и мимезис”, на то да „смисао мимезиса састоји једино у томе да нешто пусти да постоји” (2002: 35), односно да је аутономни простор књижевног дела, управо простор у којем се дешава постојање нечега, у овом случају, бића. То је унеколико и функција самог мимезиса: „Своје истинско остварење свако приказивање налази ни у чему другом до у томе да приказано заиста постоји у приказивању” (Гадамер 2002: 35). Дакле, биће заиста постоји тек језику, и у простору књижевног дела – његово остварење је условљено миметичком природом уметничког медијума у коме се обистињује.

Корнелије Квас, у студији *Истина и поезика*, а на трагу Гадамерових исписа, указује на то да је истина песме, односно уметничког дела, аутономна: „Гадамер сматра да песма садржи сведочење истине у себи самој и да не тражи спољашњу потврду своје истинитости” (2011: 23). Гадамеров „полазни аргумент је да песништво открива и обелодањује истину” (Квас 2011: 65), што указује на то да немачки филозоф децидно „не тражи емпиријску проверу духовног доживљаја истине” (Квас 2011: 23). Гадамер, у својем капиталном делу *Истина и метода* тумачи „искуство истине, до којег долазимо захваљујући умјетничком дјелу” (1978: 22–23), и упорно истиче да се „филозофски значај умјетности [...] састоји у томе што се на једном умјетничком дјелу искушава истина, коју другим путем не можемо досегнути” (1978: 22), те да се тек „у искуству умјетности оправдава сама спознаја истине” (1978: 128).<sup>6</sup> Немачки филозоф указује и на то да је истина у уметничком делу, па и у књижевном, увек везана за распознавање истине која се односи на човека и на његово биће: „Оно што заправо искушавамо на умјетничком дјелу, и на што смо усмјерени, јесте колико је оно истинито, тј. колико у њему спознајемо и препознајемо нешто и саме себе” (1978: 144). Управо је релација између фактичког човека (и света), односно субјекта који припада фактицитету, и човека (и света) створеног у језику и књижевности, истакнута у правцу истинитости која одликује човека и свет који припадају језику и уметности: „Свијет који се појављује у игри приказа не стоји као одсликавање, поред стварног свијета, већ јесте сам тај свијет у појачаној истини његовог битка” (Гадамер 1978: 167). Чак и када указује да је језичко стварање обликовање у оквиру фикције, Гадамер ипак потцртава да је свако „слободно измишљање писца [...] приказ једне заједничке истине” (1978: 163). Квас, коментаришући Гадамерове ставове, сажето рекапитулира: „Уметност је једна врста спознаје, она трага за истином, а искуство уметничког дела омогућава реципијенту да учествује у тој спознаји” (2011: 66); односно: „Уметност води до истине, [...], она није

5 „Хајдегер разликује истину као исправност у мишљењу или саглашавање мисли о објекту с особинама објекта и истину као нескривеност Бића. Први тип истине је чињенична истина, други изворно уметничка истина. Суштина уметности, према Хајдегеру, јесте да Биће постави у дело како би, у контрасту према чињеничној истини, уметничко дело учинило видљивим Биће као скривену суштину ствари и показало универзалну истину” (Квас 2011: 22).

6 Уметност, према Гадамеру, поред филозофије и историје, представља облик искуства у којем се „обзнањује истина, која се не може верификовати методским средствима науке” (1978: 22). Немачки филозоф указује на везу између естетике као научне дисциплине и истине као исходишта онога што естетика проучава: „И није ли задатак естетике да управо докаже да је искуство умјетности начин спознаје посебне врсте [...], али ипак спознаја, што значи посредовање истине” (1978: 127).

објашњење ствари, него начин откривања бића света. Истина бића открива се путем уметности” (2011: 68).

Дакле, биће, према Хајдегеру, постоји у језику, и у књижевном делу, а само дело, према Гадамеру, представља истину бића и, у коначној инстанци, света. У ту механику односа уклапају се и нерођени. Међутим, њихова позиција је, у оквиру задатих филозофских и теоријских параметара, унеколико нестабилна и проблематична.

### 3.

Свако књижевно дело припада фикцији. Она представља „имагинативну способност стварања нестварног” (Квас 2011: 25), а књижевно дело омогућује реципијенту да „нестварно прихвати као стварно” (Квас 2011: 25). Сваки изабрани мотив, који припада фикцији, самерава са својим фактичким контрапунктом. Ако песник пише о човеку какав јесте или какав се прижељкује, тај опевани човек је фиктиван, али директно кореспондира са оним човеком који фактички постоји. Тензија и семантичка прегнантност се граде на разлици познатог искуства и знања о човеку и његове песничке представе, и у тој разлици се проналази онај семантички вишак који Хајдегер и Гадамер перципирају као *исциину*. Човек постоји у фактичком свету, и његова транспозиција у поетски текст проблематична, јер је очекивана (и потребна), и, на крају, *исцииниша*. Сувишак између фактичке и естетске репрезентације открива *исциинишости*. Слично је и са свим осталим феноменима који припадају фактичкој појавности, са предметима, бићима, конструктима. Песници, барем на нивоу нужне теоријске претпоставке, певају о *свему* – и та мотивска многострукост потенцијално осваја простор у њиховој уметничкој визури. Стога сваки појам који припада фактицитету може бити и песничка грађа, и, консеквентно, његова истина је подложна уобличењу и остварењу у језику и тексту. Дакле, не постоји проблем на нивоу транспозиције фактичког у фикцијско, ни на плану мотивације или онтолошког оправдања. Све је чисто: песник пева о свету и појавама у њему. Сваки песник.

Проблем се може назрети када се поступак обрне, односно када се у поетском тексту појави нешто што није од овога (фактичког) света, већ припада (барем у почетном тренутку, при стварању) искључиво фикцији. Такав мотив ће првобитно обезбедити своју онтолошку постојаност у фикцијском тексту, а потом и референтност у облику фактичког репрезента, ако је то потребно културолошком обзору човека, и тек тада се његова *исциинишости* може појмити у семантичком разлици створеној при контрастирању две симболичке репрезентације. Рецимо, анђели, или било које друго фантастично биће, иницијално припадају фикцији, али своју фактичност потврђују инкорпорирањем у културолошки, религијски, традицијски или било који други обзор човека. Они постоје и у реалном свету, свакако не фактички, већ као фикцијски ентитет који обликује стварност, ако је тај мотив довољно прегнантан да освоји своју симболичку или семантичку репрезентацију у њој. Дакле, анђели постоје и у фактичком свету као семантичка репрезентација која се уграђује у културолошки обзор човека. Постоје и минотаури, химере, кентаури и пегази, постоје и Бехемот и Динго, и Гандалф и Воланд, и многи други, макар као део колективне уобразиље људског искуства, односно као ентитети фикције који су обезбедили своју постојаност у култури, самим тим, и у човековој стварности коју култура обликује. Њихова

примарно постојање, фикцијско, остварено у језику, и у књижевности, обликује стварност, фактицитет.

Проблем се даље развија када се у поетском тексту појави оно што је могло, према законима реалности и каузалности, бити део фактичког света, али није, већ своје накнадно постојање потражује у фикцији. Такви случајеви су ретки, међу њима се истичу нерођени. Њихово постојање се онтолошки везује искључиво за књижевни текст, јер нису освојили трајање у фактичком свету. Нерођени су превасходно неуспеле и неостварене чињенице реалног, фактичког света, који своје накнадно постојање потражују у језику, и тексту, не би ли тиме оправдали своје фактичко непостојање. Нерођени су могли постојати, али нису – и ту се однос фактичког и фикцијског удваја. Они, као и сви други књижевни ликови/ мотиви, освајају прво своју фикцијску онтолошку постојаност, да би евентуално освојили и фактичку, уграђујући се у лично читаочево или чак, у коначној инстанци, у човеково културно и цивилизацијско искуство. С том разликом што је нерођенима већ ускраћено првостепено, фактичко постојање, па су од примарне важности и потреба и могућност да се освоји било какво постојање. У овој размери односа, то постојање је, у књижевном тексту, и другостепено и фикцијско. Нерођенима је додељена другачија почетна позиција него другим језичким и фикцијским *бићима* – њихово првобитно постојање у фактичности је ускраћено, те ако постоје, морају се оваплотити у књижевности. Њихово секундарно постојање, у језику и тексту, одређено је читавим низом литерарних одредница: (ауто)поетичким контекстом одређеног текста и/или ауторског корпуса, персоналним поетским говором, каткад чак и релевантним биографским појединосима, могућношћу језика и говора да подаре постојање особи која, можда и неправедно, иницијално не припада фактичком свету, већ само фикцији, моћи говора да подари тешко освојено секундарно постојање, које замењује првобитно, суспендовано, и одговорношћу песничке инстанце која читава биће у поетски текст и тиме покушава да оправда његово постојање.

Позиција нерођених је увек угрожена, осим у језику и у тексту. Једно постојање им је одузето, а друго, фикцијско, постаје попут оправдања њиховог првобитног непостојања, али и оправдања коначне фикцијске остварености. Нерођенима је суђено непостојање у фактицитету, и тек у језику и у тексту могу пронаћи своје постојање. Могућност оправдања самог постојања нерођених у језику и тексту налази се између потребе да се о нерођенима проговори и могућности самог језика и текста да обезбеде њихово постојање. Нерођени се кроз језик и речи отимају од празнине.

#### 4.

Персонални говор је истакнута одлика песама у којима се појављује мотив нерођених.<sup>7</sup> Факти одређују такав поступак: ни Хорхе Луис Борхес, ни Момчило Настасијевић, ни Десанка Максимовић нису имали децу, као ни Иван В. Лалић ћерку, којој је посветио сонете. Песничко ја никада није далеко од песниковог ја при певању о нерођенима. То је једна од ретких интерпретативних ситуација када се биографски подаци могу, са обазривошћу, сматрати релевантним при тумачењу текста.

7 Чини се да би термин „персонални” глас, односно говор, уместо „персонализовани”, „(псеудо) лични”, или чак „аутобиографски”, био најсрећније решење при анализи текста која подразумева присуство и тумачење ауторског лика у самом тексту.

Појам фикције је можда и најважнија поетичка одредница Борхесовог опуса. Аргентински писац, увек на трагу вавилонских лутања, у својим фикцијским делима никада није правио јасну разлику између фактичког, фикцијског, историјског и митског. Све ове димензије човековог културног обзора и књижевног дела у истој мери могу бити *истиниште*. Пропуштајући различите регистре у јединствену таписерију, Борхес је обликовао свој препознатљиви, углавном приповедни, а каткад и поетски, поступак. Сви су обзори постављени, у исту раван и сви са подједнаким уделом реферишу о овом свету. У песми „Things that might have been” (1982a: 132) сасвим очекивано, према максими почетног стиха: „Мислим на оно што је могло бити а није”, лирски субјект наводи неостварене (псеудо)историјске (Сократова смрт, Исусово разапињање, викиншка освајања, амерички грађански рат), књижевне (лице Лепе Јелене, списи Светог Беде, Дантеово неисписано дело), митске (ирски фолклор) и (псеудо)личне („На љубав коју нисмо поделили”) сцене и догађаје. Сви планови се прожимају у јединствену псеудовавилонску таписерију замишљеног што се ипак није догодило, било у историји, било у књижевности, било у Борхесовом животу. Песма је објављена у збирци „Историја ноћи” (1977), девет година пре Борхесове смрти, и једна је од оних у којима песник своди поетичке и животне рачуне. Међутим, као контрапункт свему наведеном (осим, можда, (псеудо)личном љубавном признању) стоји последњи стих: „На сина кога нисам имао”. Завршна опорука у низу није неутрална – излазно место песме појачава њену бриткост, будући да је постављена уједно и насупрот културолошком наносу, и у низу који обједињује изабране непостојеће чинове и тренутке.<sup>8</sup> Визура је персонална, тон песме привидно неутралан, а форма у виду каталога. Борхесов *нерођени син* постоји само у овом стиху и у овој песми, и заузима своје равноправно место међу другим непостојањима, поред, рецимо, Дантеових ненаписаних дела или никад основаног викиншког царства. У том простору никада оствареног имагинаријума, у језику и тексту, *нерођени* осваја своје постојање. Он не постоји ван језика, односно, текста. Његово постојање је једино досегнуто у фикцији – Борхес, одувек опчињен вавилонским призивком, наводећи читав низ културолошких непостојања, на излазно место поставља истакнуто непостојање, и то *бића*, свог *сина*. Релативизујући границе између фикције и фактичког, постављајући јединствен план непостојања, Борхес свим пописаним феноменима дописује и непостојање свог *нерођеног сина*, освојивши за њега, као и за друге пописане појаве и феномене, барем у језику и у оквирима овог поетског текста, скучени простор у којем могу постојати. Коначни крај кратког каталога, помен сина који никада није рођен, није без вредносне градиције. Последње, почасно место указује да, поред свог културолошког наноса који представља опсесију Борхесове маште, највеће недостајање његове егзистенције можда ипак припада сасвим личном, приватном и емотивном. Припада његовој крви.

8 Каталошко приказивање низа феномена који припадају различитим обзорима, фикцијском и фактичком, књижевном и културолошком, поступак је којим Борхес указује на значај вавилонског еха који конституише *биће*. Каталог може пописивати разнолика непостојања која чине човека, као у песми „Things that might have been”, или постојане феномене које човек преузима из света, састављајући ништа друго до свој лик: „Човек реши да нацрта свет. Током година, исушава простор уцртавајући покрајине, краљевства, планине, заливе, бродове, острва, рибе, куће, инструменте, звезде, коње и људе. Пред смрт он открива да тај стрпљиви лавиринт линија оцртава његов сопствени лик” („Епилог”, 1982b: 114).



Развијену лирску дискусију, на тему (не)постојања нерођеног човека, која се проблематизује већ у прва два катрена почетног сонета, представљају „Десет сонета нерођеној кћери” Ивана В. Лалића (1997: 119–128):

„Све оно што се сакрива у ништа  
Светлуца сјајем нетакнуте руде;  
Што не постоји, могло је да буде  
Или постоји изван одредишта.

У руди прстен, да венча присуство  
Непостојећег са препознатом јавом;  
У руди ватра, да прокључа лавом,  
Неискушано кад хоће искуство.” (Лалић 1997: 119)

(„Прстен”)

С дубоким уверењем да оно *ништо не постоји* може да *постоји изван одређеног*, односно да нерођено биће ипак може постојати, лирски глас побројава све присутности нерођене кћери: „А ти си опшив мојих несаница / [...] / Безлична, знам ти сваку црту лица” („Лампа”), „Пустош у мени твоје је имање” („Једнорог”), „Трагови твоји међу стварима, / Отисак усне на чаши, / Хаљине твоје у плакарима / Кад вешалицу празну машта маши” („Трагови”). Постојање је освојено и потврђено у језику, и, консеквентно, у песни. Присутност нерођене кћери не само да оставља трага у свакодневним животним искуствима песничког гласа, већ постаје трајна одредница не само њеног већ и његовог трајања и постојања. Лирски глас ће, суочен са многоликим доказима њеног трајања у сопственој егзистенцији, увидети: „Свеједно, ти си устук од расула, / Садржај који пориче празнину” („Средокраћа”), а на другом месту „Ти нерођена, рођена да трајеш / У телу што се претвара у пчеле” („Љубав”). Песме овог Лалићевог циклуса из чувене збирке „Писмо” представљају онтолошко оправдање фактичког непостојања нерођеног бића, у истој мери у којој представљају истинитост њеног постојања у језику и тексту. Кренувши од мисли како оно што не постоји, ипак може не само своје постојање, него и оправдање истог да потражи и пронађе у језику и тексту, Лалић је, барем овим сонетима, освојио постојање за своју нерођену ћерку. Због тога и тешком сетом резонира излазни сонет („Поздрав”), са песниковом опоручом и опроштајем: „Исте смо крви. Поздрављам те, кћери.”<sup>9</sup>

## 5.

Момчило Настасијевић у песми „Речи из осаме”, петоделној целини из „Магновења” (1991: 98), поставља мотив нерођених, у овој песми преобликован у мотив бездетности, и обликован на размеђи између (ауто)поетичког и онтолошког. Песма је састављена од каталожки постављених противречних и оксиморонских ситуација (прва целина: „Амбисе прекорачим, / стукне на равном тлу нога. // Дневи своје замрачим, блесне видело Бога”). „Речи из осаме” је метапоетичка песма, у којој се тематизује стварање песме, али и усамљеност ствараоца. Те две истакнуте тежње врхуне у коначној, емотивној, и, будући да се не сме

9 Лалићев циклус сонета је замишљен као разговор у коме се само један саговорник оглашава. Међутим, управо је у разговорној намери могућност да се биће обистини у језику потврђена: „Ми, људи, јесмо разговор. Човеково биће утемељава се у језику; али језик се истински, догађа тек у разговору.” (Хајдегер 1982: 135). Самим тим, тек у разговору, посебно у поетском разговору, указује се постојање бића.

пренебрегнути и потенцијално учитани персонални говор, поетичкој потреби, изреченом последњом, петом, целином песме:

„Бездетан,  
на истину грем.

Синови прате ме  
и кћери.” (Настасијевић 1991: 98)

Ако би *истина* представљала ону песничку нутрину коју је у језику, мелодији, родном и матерњем осећању тражио и понекад велеуспешно проналазио Момчило Настасијевић, дакле, пуну меру поетског израза и моћи језика – ко су онда поменути синови и кћери? Тумачење може бити искључиво: нерођени синови и кћери могу означавати потомке, изговорене или неизговорене речи, испеване или неиспеване песме, или замишљене курентне или будуће читаоце. Ту се круг могућих значења свакако не затвара. Могуће је и синтетичко разрешење, које све наведене варијације створеног поставља под општи појам створеног, истичући сам чин стварања.<sup>10</sup> Настасијевић, у есеју „Религиозно осмишљење уметности”, указује да чин стварања нераскидивим онтолошким везама потврђује биће: „Стварати, толико је у самом начелу човека да и најмањи стваралачки потез из корена је људског бића и суштински значи рађање из духа” (2016: 54). Синови и кћери, без обзира на симболички и семантички контекст из којег црпе сопствено одређење, постављени су на размеђу онтологије и поетике: они постоје јер оправдавају стварање песничково, и самим песничковим стварањем, они су постојани. Веза је двострука и неутуђива – језик и текст су простори постојања – постојање је могуће у језику и у тексту. Ауто/метапоетички императив песника је и представљен и досегнут. Синови и кћери, били они нерођени, или представљали нешто друго, могу постојати и постоје у језику, и у овој песми.

Другачије ће Десанка Максимовић писати о мотиву бездетности у песми „За нероткиње” из чувене књиге песама „Тражим помиловање” (1988: 56–57). Као и друге песме из те збирке, и ова је постављена у контекст дискусије са „Душановим закоником”, али њу одређује и аутопоетички карактер, као и уплив персоналног говора. Тражећи разумевање „за жене које нису дале богу божије ни цару цареву”, песникиња ће истакнути њихову другост и различитост, и изглобљеност из социјалних и друштвених норми („За свакога који излази из реда / свакодневна, / навикнута, / који опчињен лута / некуда ван друма древна”), а саму песму ће завршити персоналном опоруком – „за све занете и недовршене / и за мене.” Мотив нерођеног се не поставља у фокус – али постоји могућност да се нерођена деца транспонују у написане песме, управо да би се пронашао опрост и за чин нерађања и за чин писања. Такође, осим опроштаја, и покој. Стварање и рађање човека, (или *грађење*, како је тај поступак Брана Петровић лудицно звао), достојно је замењено стварањем у језику, и стварањем песама. Царство божје и царство зарево, удвојене и комплементарне инстанце, замољени су за опрост због пребега у царство поезије. Позиција нероткиње се правда позицијом ствараоца, а нерођенима се суспендује ништавило тако што је достојним

<sup>10</sup> Ипак, ако се погледају рукописне верзије, објављене трудом Новице Петковића, примећује се да је реч *бездетан* употребљена на још једном месту у овој песми, тачније у дугој пронађеној верзији „Речи из осаме”. Прва реч у стиховима „Беспутан, / даљинама поведем на пут.” – прецртана је, и изнад је дописано „Бездетан”. Овакво лексичко колебање јасно указује на значај речи „бездетан” у овој песми, што може, али и не мора, тумачење „Речи из осаме” упутити управо ка разумевању значења те речи, и, консеквентно, мотива бездетности и нерођених (в. Настасијевић 1991: 98, 364– 365, 653).

представљен чин стварања у језику, писање песме. Нерођени могу освојити своје постојање у језику и кроз (ауто/мета)поетичко оправдање, и то тек када су замењени достојним чином стварања – песмом.

Женски лирски глас ове песме, у којем није тешко препознати персонални Десанкин глас, придружује се субјекту песме „Речи из осаме”. Бездетан да, али не и без деце. У ове две песме су егзистенција и истинитост нерођеног бића, као и оправдање песника који ствара, и нерођеног које (ни)је створено у песми, везани су за сам феномен поезије. Односно, за ону њену моћ да, будући књижевност, и производ језика, омогући постојање *бићу*, и да то постојање буде *истинишито*. Чак и онда, а можда и посебно тада, када је у самом поетском тексту биће замењено песмом, када је његово непостојање оправдано постојањем песме.

## 6.

Нерођени су свакако топос књижевности, али тек уколико се замишљају као део нерођене генерације, оне која ће извесно доћи. Односно, када представљају оне *joш* увек нерођене, обећане и очекиване, а не оне који су никада нису рођени. Ефектан пример таквог обећања будућности човекове прокреације обликован је у познатој песми „Нити” Стевана Раичковића (1983: 21), у којој се већ у првом катрену ситуира позиција човека који припада курентној генерацији што раздваја прошлост од будућности, и који, као песник, својим чином и делом учествује у дијакроничком преносу човековог искуства:

„Једном нас ту, где нас има,  
Неће бити.  
Ми смо нити  
Које вежу нерођене са мртвима.” (Раичковић 1983: 21)

Цивилизацијско искуство, које је уједно и песничко, будући да припада песнику не као својина, већ као дар којем се мора обезбедити дијакроничко трајање, бреме је које човек/песник преноси кроз доба и са генерације на генерацију. У том смислу, *ми* које се појављује у песми није посебно – у смислу припадности истакнутој или одређеној генерацији која се артикулише у неком утврђеном дијакроничком тренутку – већ свевремено. То могу бити припадници било које генерације која повезује две друге, јер је свака генерација у истој ситуацији – конектор је и преносник искуства. Ипак, без обзира ко, и у ком историјском тренутку, преноси знање, оно је угрожено човековом смртношћу и, још више, заборавом или контаминацијом искуства, јер, кроз парафразу Раичковићевог стиха – нит по нит пуца, и сам пренос и очување искуства су доведени у питање. Валтер Бенјамин је у другом фрагменту „Историјско-филозофских теза” прецизно конципирао искуствене и наследне односе између генерација, и указао на вечни обавезујући дуг које нове генерације преузимају: „Постоји тајни договор бивших поколења са нашим. *Нас су очекивали на земљи*. [истакао М.Г.] Нама је, као и сваком претходном поколењу, дата у наслеђе извесна *слаба* месијанска снага, на коју прошлост полаже право. Не можемо лако искупити ту обавезу” (1974: 80). Дакле, са становишта очувања људског искуства, зазивање нове генерације је императив. Нерођени, у овој песми, као и у Бенјаминовом тумачењу, представљају општу и очекивану, надлазећу генерацију људи, увек окружену истом претњом заборава која је морила и претходне, која ће препознати, очувати, и можда увећати знање и искуство.

## 7.

Ако је судити према тумаченим песмама, симболичко и семантичко обликовање мотива нерођених условљава:

1. да су нерођени замишљени као *биће* која није рођено, чије се постојање, као и оправдање тог постојања проналази у језику и речима; односно, да су нерођени онтолошки оправдани језичким и поетским чином, који осигурава њихову *истинитости* („Things that might have been” Х. Л. Борхеса, „Десет сонета нерођеној кћери” Ивана В. Лалића).
2. да су нерођени обликовани као могућа метонимијска замена или допуна за стварање, односно поезију, без обзира да ли се поетско стварање разуме као достојна замена физичкој продукцији („За нероткиње” Десанке Максимовић), или се плодови оба типа стварања изједначају у свеопшту могућу улогу створеног („Речи из осаме”, Момчила Настасијевића). Стварање песме представља достојни чин који може да оправда непостојање нерођеног и у фикцији и у фактичности, и да уједно његову истинитост веже за песму, што резонира и на личном и на цивилизацијском плану.
3. да су нерођени пројектовани у традицијски низ стварања, очувања, и преношења људског искуства и, у мањој мери, продужења врсте („Нити” Стевана Раичковића).

Нерођени убедљиво освајају своје место у књижевности, (и у језику, свакако), без обзира да ли им је оно ускраћено у фактичности, па даровано у фикцији, или су нерођени најављени као нова симболична итерација људских вавилонских и егзистенцијалних напора. Језик је простор постојања, а поезија је облик истине – нерођени постоје у језику, и тексту, а књижевност, свакако и поезија, представља простор у којем се објављује њихова *истинитости*.

Дакле, језик и књижевни текст су и једини простори постојања у којима постојање нерођених јесте *истина*. Њихова онтолошка позиција је и потврђена и омогућена тек у језику и у песни. Самим тим, иако фактички не припадају овом свету, они се, кроз језик и стихове, ожимају од суђене им празнине. На крају, нерођени јесу део овог света, јер је чак и мали траг у језику и тексту који сведочи о постојању нерођених – истина овог света. Можда и утеха.

## Литература

- Бенјамин 1974: V. Benjamin, *Eseji*, Београд: Nolit.
- Борхес 1982а: Х. Л. Борхес, *Изабране песме*, Београд: СКЗ.
- Борхес 1982б: Н. Л. Borhes, *Kratke priče*, Београд: IRO „RAD”.
- Гадамер 1978: Н. G. Gadamer, *Istina i metoda : osnovi filozofske hermeneutike*, Сарајево: IP „Veselin Masleša”.
- Гадамер 2002: Н-Г. Gadamer, *Filozofija i poezija*, Београд: Službeni list SRJ.
- Елиот 1963: Т. S. Eliot, *Izabrani tekstovi*, Београд: Prosveta.
- Елиот 1978: Т. S. Eliot, *Izabrane pesme*, Београд: BIGZ.
- Квас 2011: К. Kvas, *Istina i poetika*, Нови Сад: Akademska knjiga.

- Лалић 1997: И. В. Лалић, *Стирасна мера: Стирасна мера. Писмо. Четири канона*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Максимовић 1988: Д. Максимовић, *Тражим помиловање*, Горњи Милановац: Дечје новине.
- Настасијевић 1991: М. Настасијевић, *Поезија*, Горњи Милановац: Дечје новине, Београд: СКЗ.
- Настасијевић 2016: М. Настасијевић, *Религиозно осмишљање уметности: есеји о уметности и ликовне критике*, Чачак: Уметничка галерија „Надежда Петровић”.
- Раичковић 1983: С. Раичковић, *Камена усџаванка*, Београд: БИГЗ, Просвета.
- Хајдегер 1982: М. Hajdeger, *Pevanje i mišljenje*, Beograd: Nolit.
- Shrestha, Roma. *Marina by T. S. Eliot: Critical Analysis*. Bachelorandmaster.com. September 2017. Proquest. 25. 5. 2019.

## “WHEN THE UNTRIED DESIRES EXPERIENCE” – THE ONTOLOGICAL JUSTIFICATION OF THE EXISTENCE OF THE UNBORN IN LANGUAGE AND POETRY

### Summary

In this paper, we approach the problem of the ontological justification of the existence of the unborn in language, as well as in the literary text, which represent the medium of the linguistic and aesthetic reaction to the non-existence of the unborn in facticity. Following Heidegger's thought on the existence of being in language, and accordingly, in the text itself, and Gadamer's understanding of the theory of evidentiality, i.e. his stance on art and literature leading toward the truth and representing the true nature of being and the world – we can interpret poems by several authors (J. L. Borges, I. V. Lalić, M. Nastasijević, S. Raičković, D. Maksimović, T. S. Eliot) which showcase the motif of the unborn or its semantic alternation. The issue of the existence of the unborn in the poetic text is resolved in three directions, following the proposed method of research. They can exist as yet-unborn beings, and then their existence is ontologically justified via the linguistic and the poetic act. The unborn can also be imagined as a metonymic substitute or an addition for creation in language, regardless of whether the poetic creation is understood as a loyal substitute to the physical production, or whether the fruits of both types of creation are made equal within the universal possible role of the created. Furthermore, the unborn can mark a segment of the uninterrupted traditional sequence of creation, preservation, and transmission of the human experience and, to a lesser extent, the prolonging of the species. Language and text are the only loci of existence in which the existence of the unborn is the truth. Their ontological opposition is confirmed and enabled only in language and in the poem.

*Keywords:* the unborn, being, existence, truth, language, poetry, facticity, fiction, the justification of existence

Milomir M. Gavrilović

Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац  
СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ  
Зборник радова са XIII међународног научног скупа  
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу  
(26–27. X 2018)

Књига II

**БЕБЕ**

*Лектура и коректура*

Александра Матић

*За издавача*

Зоран Комадина, редовни професор  
декан Филолошко-уметничког факултета

*Технички уредник*

Стефан Секулић

*Штампа*

Филум, Крагујевац

*Тираж*

150

*ISBN*

978-86-80796-42-0

CIP - Каталогизација у публикацији  
Народна библиотека Србије, Београд

821.09(082)  
82.0:392.1(082)  
392.1:2(082)

МЕЂУНАРОДНИ научни скуп Српски језик, књижевност, уметност (13 ; 2018 ; Крагујевац) Српски језик, књижевност, уметност : зборник радова са XIII међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу (26 - 27. X 2018). Књ. 2, Бебе / уредници Драган Бошковић, Часлав Николић. - Крагујевац : Филолошко-уметнички факултет, 2019 (Крагујевац : Family press). - 663 стр. : илустр. ; 24 cm

Текст ћир. и лат. - Тираж 150. - Стр. 5: Три свеске радова са XIII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност / Уредништво. - Стр. 7: О књижевнокултуролошкој књизи зборника са XIII међународног научног скупа Српски језик, књижевност, уметност / Уредници. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries.

ISBN 978-86-80796-42-0

а) Књижевност -- Мотиви -- Рођење -- Зборници б) Рођење -- Религијски аспект -- Зборници

COBISS.SR-ID 280443660